

ANETA ZOFIA KAMIŃSKA-NAWROT

Pomeranian University in Słupsk, Poland

Email: aneta.kaminska-nawrot@apsl.edu.pl

ORCID: 0000-0003-0270-2447

PRAWNOKARNA OCHRONA DZIECKA PRZED ZJAWISKIEM PARENTAL TROLLINGU

CRIMINAL LAW PROTECTION OF THE CHILD AGAINST PARENTAL TROLLING

ABSTRACT

The rapid growth of social media does not only present obvious benefits, but also risks. One of these is parental trolling, which is a type of cyberbullying where the abuser-troller is the parent. It involves parents posting pictures online that ridicule, humiliate their children or insult their dignity. This is done at the expense of the subjectivity of the minor, who is most often unaware of the significance and consequences of such publication and acts in trust of the parent, whose statutory task is to protect the child from violence and not to expose him or her to such an experience (Pajak, Sztandera, 2019). Despite the fact that these behaviours contradict the principle of the child's well-being and are characterised by high social harmfulness of the act, the criminal law does not explicitly regulate these phenomena.

The aim of this article is to analyse selected legal instruments aimed at protecting the child from parental trolling and also combating this phenomenon through

its criminalisation. This publication analyses legal acts, literature and jurisprudence in order to develop conclusions on the directions of changes in the protection of children against this phenomenon.

STRESZCZENIE

Dynamiczny rozwój mediów społecznościowych to nie tylko oczywiste korzyści, ale także zagrożenia. Jednym z nich jest parental trolling, który stanowi rodzaj cyberprzemocy gdzie oprawcą-trollem jest rodzic. Polega na publikowaniu przez rodziców w sieci zdjęć ośmieszających, upokarzających ich dzieci lub uwłaczających ich godności. Odbywa się to kosztem podmiotowości osoby małoletniej, która najczęściej nie jest świadoma znaczenia i konsekwencji takiej publikacji i działa w zaufaniu do rodzica, którego ustawowym zadaniem jest ochrona dziecka przed przemocą, a nie narażanie go na tego rodzaju doświadczenie (Pająk, Sztandera, 2019). Pomimo tego, iż zachowania te pozostają w sprzeczności z zasadą dobra dziecka i cechuje je wysoka szkodliwość społeczna czynu, ustawa karna nie reguluje tych zjawisk wprost.

Celem niniejszego artykułu jest analiza wybranych instrumentów prawnych mających za zadanie ochronę dziecka przed parental trollingiem a także zwalczanie tego zjawiska poprzez jego penalizację. W niniejszej publikacji przeprowadzono analizę aktów prawnych, piśmiennictwa oraz orzecznictwa, co ma posłużyć do wypracowania wniosków dotyczących kierunków zmian w zakresie zabezpieczenia dzieci przed tym zjawiskiem.

KEYWORDS: *parental trolling, criminal liability of parents, child image, insulting, bullying*

SŁOWA KLUCZOWE: *parental trolling, odpowiedzialność karna rodziców, wizerunek dziecka, znieważenie, znęcanie się*

WPROWADZENIE

Zjawisko parental trollingu pojawiło się wraz z rozwojem mediów społecznościowych. Stanowi rodzaj cyberprzemocy, która polega na publikowaniu przez rodziców w sieci zdjęć ośmieszających, upokarzających ich dzieci lub uwłaczających ich godności. To wyjątkowo niebezpieczne zachowania, które wypełniają przesłanki przemocy psychicznej i prowadzą do zniszczenia lub zaburzenia pozytywnego, konstruktywnego obrazu własnej osoby oraz w efekcie są

przyczyną zaburzonego i nieadekwatnego funkcjonowania społeczno-psychicznego w przyszłości, a także niedostosowania do wymagań życia” (Jarosz, 1998, s. 23-24). Dobro dziecka jest wartością nadrzędną, która determinuje kształt krajowych i międzynarodowych rozwiązań prawnych (Deklaracja Praw Dziecka przyjęta przez Zgromadzenie Ogólne Ligi Narodów w 1924 r., Deklaracja Praw Dziecka uchwalona przez Zgromadzenie Ogólne ONZ w dniu 20 listopada 1959 roku, Konwencja o Prawach Dziecka przyjęta przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych dnia 20 listopada 1989 r. Dz.U. 1991 Nr 120, poz. 526 ze zm., Karta Praw Podstawowych Dz.Urz.UE C 326/391 z 2012 r.)

Pomimo, iż zjawisko to zagraża dobru dziecka przepisy kodeksu karnego nie regulują wprost parental trollingu. Należy jednak zauważyć, że w skrajnych przypadkach konsekwencje tych zachowań mogą być szczególnie dotkliwe dla małoletniego, z tego też powodu, zachowania rodziców rozpowszechniających zdjęcia i filmy z udziałem swoich dzieci, które je ośmieszają, poniżają czy w jakikolwiek inny sposób kompromitują powinny być rozpatrywane w kategoriach czynów zabronionych. Niestety ustawodawca nie chroni wprost dziecka przed tego rodzaju postępowaniem rodziców, dlatego dokonując analizy przepisów, które mogą mieć zastosowanie w przypadku parental trollingu, wydaje się, że można oscylować w zakresie przestępstw określonych w art. 191a k.k., 212 k.k. 216 k.k. 191 k.k. oraz w art. 207 k.k.

UTRWALANIE I ROZPOWSZECHNIANIE WIZERUNKU NAGIEJ OSOBY

Pierwszy z omawianych przepisów – art. 191a k.k. do kodeksu karnego został wprowadzony na mocy nowelizacji z dnia 5 listopada 2009 roku. Przepis wszedł w życie 8 czerwca 2010 r. Do tego czasu zachowanie polegające m.in. na utrwalaniu wizerunku nagiej osoby bez jej zgody nie było spenalizowane. Jediną drogą dochodzenia praw z związku z naruszeniem dóbr osobistych pokrzywdzonego była droga cywilnoprawna. Jednak skala tego zjawiska wymusiła na ustawodawcy pojęcie działań w tym zakresie i zachowanie to uznane zostało za przestępstwo.

W obecnym brzmieniu przestępstwo określone w art. 191a k.k. polega na utrwalaniu przez sprawcę wizerunku nagiej osoby lub osoby w trakcie

czynności seksualnej. Sprawca używa w tym celu przemocy, groźby bezprawnej lub podstępny wobec osoby, której wizerunek utrwała albo wizerunek nagiej osoby lub osoby w trakcie czynności seksualnej bez jej zgody rozpowszechnia. Ściganie tego przestępstwa wymaga od pokrzywdzonego złożenia wniosku o ściganie. W tym miejscu należy zauważyć, iż ustawodawca penalizuje tylko takie zachowania, które ukazują wizerunek nagiej osoby, nie uwzględnia natomiast utrwalania czy rozpowszechniania wizerunku osoby, który w inny sposób ją kompromituje. Z uwagi na przedmiot rozważań analizie poddane zostaną zachowania polegające na rozpowszechnianiu przez sprawcę wizerunku nagiej osoby bez jej zgody.

Pojęcie wizerunku nie zostało przez ustawodawcę określone. Wobec takiego stanu rzeczy Sąd Najwyższy uznał, że przy definiowaniu przez doktrynę tego pojęcia (...) *przeważa stanowisko, w którym na czoło wybijają się dostrzegalne, fizyczne cechy człowieka, tworzące jego wygląd i pozwalające na identyfikację osoby wśród ludzi jako obraz fizyczny, portret, rozpoznawalną podobiznę* (wyrok Sądu Najwyższego z dnia 15 października 2009 r., I CSK 72/09, OSNC-ZD 2010, nr 1 poz. 29).

Ochrona prawa do wizerunku wyrażona została także w art. 81 ust. 1 ustawy z dnia 4 lutego 1994 r. o prawie autorskim i prawach pokrewnych Dz.U. Nr 24, poz. 83 ze zm. Przepis uzależnia legalność rozpowszechniania wizerunku od zgody osoby, której wizerunek dotyczy. Zgoda taka jest oświadczeniem woli na wykorzystanie wizerunku osoby je składającej. Jeżeli rozpowszechnienie wizerunku dotyczy dzieci poniżej 13 roku życia, konieczna jest zgoda obojga rodziców. W przypadku dzieci pomiędzy 13 a 18 rokiem życia, których zdolność do czynności prawnych jest ograniczona, dla swojej ważności zgoda dziecka musi zostać potwierdzona zgodą rodziców. Należy podkreślić, że rozpowszechnianie wizerunku dziecka należy do istotnych spraw dziecka, z tego też powodu na podstawie art. 97 k.r.o. wymagana jest zgoda obojga rodziców. W sytuacji braku porozumienia w tej kwestii decyzję podejmuje sąd. Należy jednak podkreślić, iż w przypadku działań rodziców które pozostają w sprzeczności z zasadą dobra dziecka nie jest istotne, czy zgodę na te działania wyraziło trzynastoletnie dziecko czy rodzice. Działanie to tak czy inaczej pozostaje bezprawnym, więc żadna zgoda nie może go uczynić legalnym.

Cechą wizerunku jest rozpoznawalność osoby, czyli chodzi o taką prezentację wizerunku, która pozwala zidentyfikować jakąś osobę jako określoną jednostkę fizyczną (Kosonoga, 2023, s. 1239) Z kolei pod pojęciem *nagość* należy rozumieć całkowite bądź częściowe pozbawienie osoby odzieży w sposób powodujący jej obnażenie, odsłonięcie narządów płciowych, pośladków, a w przypadku kobiet także piersi (Mozgawa, 2015, s. 515) Przesłupstwo rozpowszechniania obejmuje sytuację, gdy sprawca udostępnia powszechnie wizerunek, umożliwiając zapoznanie się z nią większej, bliżej nieokreślonej liczbie osób. Dla istoty tego przestępstwa niezbędne jest, że uczynił to bez zgody osoby, której wizerunek rozpowszechnił (Hypś, 2021) Należy przy tym przypomnieć, że w przypadku osób małoletnich pozostających pod władzą rodzicielską osobą władną do wyrażenia zgody w imieniu dziecka jest rodzic.

Przedmiotem ochrony w szerokim znaczeniu pozostaje wolność człowieka do dysponowania swoim wizerunkiem w związku z intymną sferą jego życia. Wskazując przedmiot czynności wykonawczej, ustawodawca ograniczył się jedynie do określenia, że jest nim osoba. Należy zatem przyjąć, że zgodnie z wolą ustawodawcy może to być wizerunek każdego człowieka niezależnie od wieku. Jednak w doktrynie stawia się pytanie o utrwalenie wizerunku nagiego dziecka i jego wiek, by mógł się stać przedmiotem czynności wykonawczej przestępstwa określonego w art. 191a k.k. Zdaniem M. Mozgawy (...) *z uwagi na przedmiot ochrony (bez względu na to, jak go ujmujemy – czy jako intymność i prywatność, czy jako wolność decyzyjną w obszarze intymności), w przypadku bardzo małego dziecka żadna z tych sfer nie została jeszcze wykształcona, a zatem trudno jest mówić o jej naruszeniu (Mozgawa, 2015, s. 517). Trudno jednak zgodzić się z tym stanowiskiem, zważywszy na fakt, iż w przypadku gdy pokrzywdzonym jest małoletni prawa jego wykonuje przedstawiciel ustawowy czyli rodzic (art. 51 k.p.k.) Dlatego z aprobatą należy odnieść się do argumentacji B. Filek, który powołując się na brak ustanowienia przez ustawodawcę ograniczeń w zakresie wieku pokrzywdzonego uważa, że nie można w tym zakresie dokonywać wykładni zawężającej przepisu (Filek, 2012, s. 62–63). Stanowisko to podzielił Sąd Rejonowy w Legionowie w wyroku z dnia 3 czerwca 2016 r., II K 849/15, niepublikowany oraz Sąd Okręgowy Warszawa-Praga w Warszawie w wyroku z dnia 25 stycznia 2016 r., VI Ka 1206/16, niepublikowany, wydając pierwsze w Polsce rozstrzygnięcie w sprawie parental trollingu.*

Zarówno sąd I jak i II instancji uznał za winnego popełnienia przestępstwa z art. 191a §1 k.k. ojca, który umieścił wizerunek swojego nagiego 2-letniego dziecka trzymającego w jednym ręku butelkę piwa, w drugim swoje przyrodzenie. W uzasadnieniu wyroku sąd II instancji podkreślił, że sprawca rozpowszechnił utrwalony wizerunek nagiego dziecka bez zgody matki, a zdjęcie opublikowane zostało w mediach społecznościowych na profilu publicznym, przez co każdy użytkownik mógł mieć do niego nieograniczony dostęp i swobodnie je pobierać oraz zapisywać na dysku. Sąd Okręgowy podkreślił, że przepis art. 191a k.k. obejmuje ochroną wizerunek każdego człowieka, niezależnie od wieku i zaznaczył, że rodzice mogą publikować wizerunek nagiego dziecka w sieci, jednak decyzje w tej kwestii muszą podejmować wspólnie. Przy czym sąd wyraźnie odróżnił publikowanie zdjęcia nagiego dziecka w zamkniętym gronie osób najbliższym od sytuacji publikowania go publicznie, uznając tę drugą formę za społecznie szkodliwą w stopniu znacznym. Podsumowując, z całą mocą podkreślił, że „Lekkomyślność w podejmowaniu za małe dziecko decyzji o publikacji zdjęć tego rodzaju może mieć poważne konsekwencje dla niego zarówno obecnie, jak i w przyszłości (wyrok Sądu Okręgowego Warszawa-Praga w Warszawie z dnia 25 stycznia 2016 r., VI Ka 1206/16, niepublikowany).

Przestępstwo rozpowszechniania wizerunku nagiej osoby jest przestępstwem umyślnym. Jego podmiotem może być każda osoba, a więc także rodzic małoletniego dziecka. Ściganie odbywa się na wniosek pokrzywdzonego, którego w przypadku gdy pokrzywdzonym jest małoletni, ma prawo złożyć przedstawiciel ustawowy małoletniego dziecka. Jednak gdy jeden z rodziców jest oskarżonym, drugi z rodziców nie może, działając w charakterze przedstawiciela ustawowego, wykonywać praw tego małoletniego jako pokrzywdzonego w postępowaniu karnym (art. 98 § 2 pkt 2 k.r.o.; uchwała Sądu Najwyższego dnia 30 września 2010 r., I KZP 10/10, OSNKW 2010, nr 10, poz. 84; postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 11 stycznia 2011 r., V KK 125/10, OSNwSK 2011, nr 1, poz. 27 oraz postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 30 września 2015 r., I KZP 8/15, OSNKW 2015, nr 12, poz. 100.)

Rozpowszechnianie wizerunku dziecka, w wyniku którego dojdzie do ujawnienia danych osobowych dziecka, ujęte zostało również w przepisach ogólnego rozporządzenia o ochronie danych (rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (ue) 2016/679 z dnia 27 kwietnia 2016 r. w sprawie

ochrony osób fizycznych w związku z przetwarzaniem danych osobowych i w sprawie swobodnego przepływu takich danych oraz uchylenia Dyrektywy 95/46/we z dnia 27 kwietnia 2016 r. Dz.Urz.UE.L Nr119, str. 1 ze zm.) Niestety, pomimo treści motywu 38 RODO, który zawiera regulę szczególnej ochrony danych osobowych dzieci, przepisy nie chronią prywatności dzieci, których wizerunki i dane zostały udostępniane w serwisach społecznościowych przez ich własnych rodziców.

ZNIEWAŻENIE OSOBY

Przestępstwo znieważenia określone w art. 216 k.k. to kolejny czyn zabroniony, którego można przypisać rodzicowi rozpowszechniającemu zdjęcia czy filmy swojego dziecka w sieci. Zgodnie z jego treścią sprawca znieważa inną osobę w jej obecności albo choćby pod jej nieobecność lecz publicznie lub w zamiarze, aby zniewaga do osoby tej dotarła. Przepis § 2 wskazuje, iż sprawca znieważając osobę posługuje się środkami masowego komunikowania. W art. 216 § 3 k.k. uregulowano odpowiedzialność za zniewagę w przypadku, gdy została ona sprowokowana wyzywającym zachowaniem pokrzywdzonego albo jeśli pokrzywdzony odpowiedział naruszeniem nietykalności cielesnej lub zniewagą wzajemną. Ściganie tego przestępstwa odbywa się z oskarżenia prywatnego. Znieważające zachowanie może nastąpić w formie działania poprzez wypowiedanie czy pisanie obraźliwych słów bądź wykonywanie obelżywych gestów.

Przestępstwo znieważenia jest istotowo podobne do przestępstwa zniesławienia (art. 212 k.k.). Jednak w literaturze wskazuje się, że w przypadku zniesławienia sprawca stawia osobie pokrzywdzonej zarzut, (również oparty na prawdzie), który może poniżyć go w opinii publicznej lub narazić go na utratę zaufania potrzebnego dla danego stanowiska, zawodu lub rodzaju działalności. W przypadku znieważenia chodzi o zarzut obelżywy lub ośmieszający nastawiony wyłącznie na zranienie uczuć osobistych pokrzywdzonego (Kunicka-Michalska, 2001, s. 246–247).

Ustawodawca nie sprecyzował pojęcia *znieważenie*. Zarówno w orzecznictwie jak i w doktrynie przez znieważenie rozumie się wszelkie zachowania

sprawcy, które w sposób demonstracyjny wyrażają pogardę dla innej osoby, w szczególności mają poniżyć jego godność osobistą i sprawić, by poczuł się dotknięty lub obrażony (wyrok Sądu Najwyższego z dnia 6 lutego 2003 r., WA 77/02 niepubl.; uchwała Sądu Najwyższego z dnia 5 czerwca 2012 r., SNO 26/12, niepubl.; Gardocki, 2008, s. 275). Zdaniem *B. Michalskiej-Kunickiej* dobrem chronionym prawem na gruncie art. 216 k.k. jest godność człowieka, rozumiana przede wszystkim jako wewnętrzny aspekt przynależnej mu czci (Kunicka-Michalska, 2001, s. 308).

Godnością człowieka jest subiektywne przekonanie o własnej wartości, subiektywne poczucie własnej wartości, przynależne każdemu człowiekowi i wynikające z faktu bycia człowiekiem (Kulesza, 1984, s. 165–169.) Przepis art. 216 k.k. stoi na straży gwarantowanego treścią art. 47 Konstytucji RP prawa do czci i dobrego imienia (Sobczak, *Godność...* 2006, s. 9 i nast.)

Przestępstwo znieważenia może być popełnione tylko umyślnie i tylko przez działanie. Sprawcą tego czynu może być każda osoba, spełniająca warunki podmiotu przestępstwa, a więc także rodzic. Natomiast pokrzywdzonym może być każdy człowiek niezależnie od tego, czy jest on zdolny do percepcji zniewagi (np. osoby małoletnie czy chore psychicznie czy upośledzone umysłowo). W związku z tym można znieważać dziecko nawet jeżeli ono nie rozumie użytych wobec niego słów i nie traktuje ich jako zniewagi. Trafna jest więc konstatacja, że w takiej sytuacji oskarżenie o znieważenie dziecka wytoczone przez rodziców czy opiekunów zastępujących dziecko w prawach pokrzywdzonego będzie dopuszczalne i uzasadnione (Wojciechowski, 2010, s. 1348; Kulesza, 1984, s. 165–169.) Odmienne stanowisko prezentuje M. Surkont, który stwierdza, że czynność obiektywnie znieważająca dokonana w stosunku do niepoczytalnego w jego obecności nie stanowi znieważenia dokonanego wobec braku nastąpienia skutku (Surkont, 1978, s. 21) Trudno jednak zgodzić się z tym poglądem. Przestępstwo zniewagi nie ma charakteru skutkowego, a więc to czy osoba pokrzywdzona poczuje się znieważona nie stanowi znamion tego przestępstwa. Poczucie pokrzywdzenia ma znaczenie tylko w kwestii decyzji pokrzywdzonego o wniesieniu skargi prywatnej przeciwko sprawcy zniewagi (Hofmański, Satko, 2002, s. 46–47; Kulesza, 1984, s. 167; Sobczak, *Wolność...*, 2012, 143–174). Jak zaznaczono wyżej, w przypadku parental trollingu gdy jedno z rodziców

będzie oskarżonym dziecko nie może być reprezentowane przez drugiego rodzica, tylko przez kuratora (art. 98 § 3 k.r.o.)

W przypadku parental trollingu, zastosowanie będzie miał art. 216 § 2 k.k. Stanowi on kwalifikowany typ tego przestępstwa. Ustawodawca uznał, iż zachowanie sprawcy, który znieważa osobę, posługując się środkami masowego komunikowania zasługuje na surowszą odpowiedzialność karną. Do środków masowego komunikowania się można zaliczyć te wszystkie środki, których działanie sprowadza się do masowego przekazywania rozmaitych treści, więc zarówno prasa drukowana, przekaz radiowy, telewizyjny, książka, plakat, film a w obecnych czasach przede wszystkim przekaz internetowy (Sobczak, Zniesławienie, s. 28–53, postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 7 maja 2008 r., III KK 234/07, OSNKW 2008, nr 9, poz. 69). Ratio legis tego typu przestępstwa jest oczywiste, gdyż zniewaga rozpowszechniona za pośrednictwem tych środków, a w szczególności Internetu ma ogólnościowy zasięg i zniwelowanie jej skutków w zasadzie jest niemożliwe.

ZMUSZANIE OSOBY DO OKREŚLONEGO ZACHOWANIA

Zachowanie rodzica(ów) rozpowszechniającego zdjęcia czy filmy dziecka, a wcześniej zmuszającego go do brania udziału w pozwaniu czy w różnego rodzaju *inicjatywach rodziców*, mających na celu pozyskanie tych materiałów, można także rozpatrywać w kategoriach przestępstwa zmuszania go do określonego zachowania z art. 191 k.k. jeżeli sprawca rodzic będzie w tym celu stosował przemoc lub groźbę bezprawną.

Mając na uwadze przedmiot rozważań analizie poddany przepis art. 191 k.k. § 1 Według jego treści sprawca stosuje wobec osoby przemoc lub groźbę bezprawną w celu zmuszenia jej do określonego działania, zaniechania lub znoszenia. Zgodnie z dominującym w doktrynie i orzecznictwie poglądem przez przemoc należy rozumieć takie oddziaływanie środkami fizycznymi (siłą), które ma na celu nie dopuścić do powstania lub wykonania jej decyzji woli lub wyrzucić nacisk na jej procesy motywacyjne w pożądanym przez sprawcę kierunku (Hanausek, 1966, s. 65; wyrok Sądu Najwyższego z dnia 06 września 1994 r., II KRN 158/94, *Prokuratura i Prawo* 1995, nr 1, dodatek *Orzecznictwo*.)

Ustawodawca w analizowanym przepisie posłużył się pojęciem przemocy wobec osoby. Zdaniem Sadu Najwyższego zawęża to pojęcie do bezpośredniego fizycznego oddziaływania na człowieka, z wyłączeniem oddziaływania pośredniego (tzw. przemocy pośredniej) przez postępowanie z rzeczą (uchwała Sądu Najwyższego z dnia 10 grudnia 1998 r., I KZP 22/98, OSP 1999, nr 5, poz. 93). Istnieją jednak odmienne stanowiska, które opierają się na tezie, że każda przemoc, niezależnie od formy jej stosowania, skierowana jest na oddziaływanie wobec osoby, w szczególności, gdy dolegliwość związana z postępowaniem z rzeczą, przenosi się na niego bezpośrednio i wpływa na jego wolę (Wysocki, 1999, s. 64). Stanowisko to wydaje się uzasadnione, gdyż w tej sytuacji rzecz staje się tylko narzędziem w realizacji celu, jakim jest zmuszenie osoby do określonego zachowania.

Drugim sposobem zmuszenia osoby do określonego zachowania jest użycie groźby bezprawnej (art. 115 §12 k.k.). W jej skład wchodzi groźba karalna (art. 190 k.k.), groźba spowodowania postępowania karnego lub innego postępowania, w którym może zostać nałożona administracyjna kara pieniężna (z wyłączeniem sytuacji, gdy ma ona na celu ochronę prawa naruszonego przestępstwem, zachowaniem zagrożonym administracyjną karą pieniężną) oraz groźba rozgłoszenia informacji uwłaczającej czci pokrzywdzonego lub jego jej osoby najbliższej. Dokonując analizy tego przepisu wydaje się, że w przypadku parental trollingu rodzice dziecka celem pozyskania materiału w postaci zdjęć i filmów z dziełem dziecka, mogą próbować na nie wpływać groźbą karalną a także próbą rozgłoszenia informacji uwłaczającej czci małoletniego lub jej osoby najbliższej np. rodzeństwu.

Zachowanie sprawcy przestępstwa określonego w art. 191 k.k. ma na celu zmuszenie innej osoby do określonego działania, zaniechania lub znoszenia. Jest to zatem przestępstwo kierunkowe umyślne. Zdaniem L. Peipera zmuszanie w kontekście art. 191 k.k. to łamanie przez sprawcę woli innej osoby, poddanie jej woli sprawcy, jego nakazowi. Zmuszanie do działania oznacza zmuszanie do wykonania przez ofiarę wbrew jej woli określonej czynności faktycznej lub prawnej. Z kolei zmuszanie do zaniechania lub znoszenia to zmuszanie do biernego zachowania się pokrzywdzonego, z tym że przy zmuszaniu do znoszenia dzieje się coś, względnie ma się dziać coś, czego pokrzywdzony nie chce i czego nie zniósłby, gdyby nie znalazł się pod

przymusem sprawcy (Peiper, 1936, s. 510). Przedmiotem ochrony przestępstw określonych w art. 191 § 1 i 2 KK jest wolność decyzyjna człowieka, rozumiana jako wolność od niedozwolonego wpływania innych ludzi na swobodę i integralność procesu podejmowania decyzji (Filar, 2010, s. 794). Podmiotem przestępstwa zmuszania we wszystkich typach tego czynu może być każdy człowiek który spełnia ogólne warunki odpowiedzialności karnej, może nim być także rodzic. Ściganie odbywa się na wniosek pokrzywdzonego, czyli w przypadku parental trollingu, wniosek może złożyć kurator wyznaczony przez sąd opiekuńczy (art. 99 § 1 k.r.o.)

ZNĘCANIE SIĘ NAD OSOBĄ

Poszukując dalszych przepisów karnych, które mogłyby zostać zastosowane wobec rodziców stosujących paternal trolling nasuwa się pytanie: Czy dziecko, które notorycznie zmuszane jest do pozowania, odgrywania wymyślonych przez rodzica ról, które w ocenie rodzica są zabawne a w rezultacie je ośmieszają i poniżają, może stać się ofiarą przestępstwa psychicznego znęcania się?

Otóż przestępstwo określone w art. 207 k.k. polega na fizycznym lub psychicznym znęcaniu się nad osobą najbliższą (art. 115 §11 k.k.) lub inną osobą pozostającą w stałym lub przemijającym stosunku zależności od sprawcy. Na podstawie art. 207 §2 k.k. ochronie podlegają osoby nieporadne ze względu na jej wiek, stan psychiczny lub fizyczny, a więc także małoletnie dziecko. Znęcanie jest przestępstwem wieloczynowym, na które składać się mogą znamiona różnych innych czynów zabronionych, jak np. rozpowszechnianie wizerunku, zmuszanie do określonego zachowania czy znieważenie o czym była mowa powyżej. Zatem jeżeli zachowanie sprawcy będzie miało powtarzający się charakter albo jednorazowy, lecz intensywny i rozciągnięty w czasie, wówczas czyn ten może wyczerpywać znamiona przestępstwa znęcania się (art. 207 k.k.). Zdaniem Sądu Najwyższego znęcanie się oznacza zachowania polegające na celowym zadawaniu bólu fizycznego lub cierpienia psychicznego, powtarzających się, lecz także jednorazowych, lecz intensywnych i rozciągniętych w czasie (wyrok Sądu Najwyższego z dnia 08 lutego 1982 r., II KR 5/82, OSNPG 1982, nr 8, poz. 114; wyrok Sądu Najwyższego z dnia 24 października 2000 r., WA 37/00,

niepublikowany). Katalog tych zachowań ma charakter otwarty. Ustawodawca umieścił ten przepis w rozdziale XXVI, który chroni przede wszystkim prawidłowe funkcjonowanie rodziny oraz dobro osób wymagających opieki (np. Kalinowski, 1985, s. 151–152; Ratajczak, 1980, s. 126).

Przestępstwo znęcania należy do umyślnych przestępstw powszechnych, sprawcą może być więc każdy, kto może podlegać odpowiedzialności karnej. Ustawodawca przewidział również typy kwalifikowane. Dotyczy to dwóch sytuacji, tj. gdy sprawca znęca się nad swoją ofiarą ze szczególnym okrucieństwem oraz gdy następstwem znęcania jest targnięcie się pokrzywdzonego na własne życie, ustawodawca przewidział surowszą odpowiedzialność karną.

Podsumowując tę część wyводу wydaje się, że małoletnie dziecko którego rodzice notorycznie umieszczają w sieci jego zdjęcia i filmy, które wcześniej pozyskują wbrew jego woli, także może być ofiarą przestępstwa psychicznego znęcania się.

WNIOSKI

Rozwój zjawiska parental trollingu postępuje a jego zakres wydaje się nie mieć granic. Rodzice w pogoni za popularnością w mediach nie liczą się z konsekwencjami, jakie może ponieść ich dziecko w związku z umieszczeniem ich zdjęć i filmów w sieci. Wykreowany przez rodziców negatywny czy ośmieszający wizerunek dziecka może być także w przyszłości wykorzystany przez jego rówieśników w procesie cyberprzemocy i niestety jej skutki mogą być dramatyczne. Należy zgodzić się z C. Nowak, że *Modernizacja technologiczna implikuje zatem modernizację unormowań prawno karnych* (Nowak, 2014), dlatego *de lege ferenda* wskazane wydaje się poszerzenie znamion art. 191a k.k. o wizerunek dziecka przedstawiający na zdjęciach czy filmach inne informacje i zachowania dziecka, które je kompromitują (nie tylko poprzez ukazanie jego nagości). Ponadto postuluje się wprowadzenie typu kwalifikowanego przez następstwo polegające na targnięciu się pokrzywdzonego na własne życie. W dzisiejszych realiach nie powinno budzić najmniejszych wątpliwości, że doświadczenia towarzyszące upublicznieniu intymnego czy kompromitującego wizerunku osoby małoletniej mogą skutkować próbą

samobójczą, dlatego tego rodzaju zapis powinien znaleźć odzwierciedlenie w kwalifikacji prawnej. Mając na uwadze dynamikę rozwoju parental trollingu, w celu powstrzymania tego zjawiska konieczne są jak najszybsze działania legislacyjne penalizujące tego rodzaju zachowania.

REFERENCES

- Filar, M. (2010), *Kodeks Karny. Komentarz*, Wydawnictwo LexisNexis.
- Filek, B. (2012), *Wizerunek nagiej osoby jako znamię przestępstwa z art. 191a § 1 k.k.*, Prokuratura i Prawo, 2012, nr 7–8, 62–63, Wydawnictwo Prokuratury Krajowej.
- Gardocki, L. (2008), *Prawo karne*, wyd. 14, Wydawnictwo C.H. BECK.
- Hanausek, T. (1966), *Przemoc jako forma działania przestępnego*, Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego z. 24.
- Hofmański, P., Satko J. (2002), *Przestępstwa przeciwko czci i nietykalności cielesnej. Przegląd problematyki. Orzecznictwo (SN 1918-2000), Piśmiennictwo*, Wydawnictwo Zakamycze.
- Hypś, S. (2021), *Komentarz do art. 191a k.k.*, w: A. Grześkowiak, K. Wiak (red.), *Kodeks karny. Komentarz*, Wyd. 7, Legalis (dostęp 29.05.2023).
- Jarosz, E. (1998) *Przemoc wobec dzieci: reakcje środowisk szkolnych*, Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, Wydawnictwo Biura Rzecznika Praw Dziecka.
- Jędrusiak, P. (2018), *Odpowiedzialność za naruszenie dóbr osobistych osób nieletnich z wykorzystaniem portali społecznościowych w ramach parental trollingu*, Problemy Prawa Prywatnego Międzynarodowego, t. 23. 31–41, Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego.
- Kalinowski, J. (1985), *Przestępstwo znęcania się (art. 184 k.k.) – przedmiot ochrony*, *Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny*, z. 1, 151–152, Wydawnictwo UAM w Poznaniu.
- Kosonoga, J. (2023), *Kodeks karny. Komentarz*, R. Stefański (red.), Wydawnictwo C.H. BECK.
- Kulesza, W. (1984), *Zniesławienie i zniewaga. (Ochrona czci i godności osobistej człowieka w polskim prawie karnym – zagadnienia podstawowe)*, Wydawnictwo Prawnicze.
- Kunicka-Michalska, B. (2001), *Przestępstwa przeciwko wolności, wolności sumienia i wyznania, wolności seksualnej i obyczajności oraz czci i nietykalności cielesnej. Rozdziały XXIII, XXIV, XXV, XXVII Kodeksu karnego. Komentarz*, 246–247, Wydawnictwo C.H. BECK.
- Mozgawa, M. (2015), *Kodeks karny. Komentarz*, Wydawnictwo Wolters Kluwer.
- Nowak, C. (2014), *Wpływ procesów globalizacyjnych na polskie prawo karne*, Wydawnictwo Wolters Kluwer.
- Pająk, M., Sztandera F. (2019), *Wybrane prawne aspekty zjawiska parental trollingu w sieci Internet*, w: *Problemy nauk prawnych*, K. Pujer (red.) Wydawnictwo Naukowe Exante.
- Peiper, L. (1936), *Kodeks karny. Komentarz*, Wydawnictwo Leon Frommer.
- Ratajczak, A. (1980), *Przestępstwa przeciwko rodzinie, opiece i młodzieży w systemie polskiego prawa karnego*, Wydawnictwo Prawnicze.
- Surkont, M. (1978), *Problem skutkowego charakteru zniesławienia i znieważenia*, *Palestra nr Palestra 22/4(244)*, 15–23, Wydawnictwo Naczelnej Rady Adwokackiej.
- Sobczak, J. (2008), *Zniesławienie w Internecie*, w: M. Sokołowski (red.), *Oblicza Internetu. Opus Universale. Kulturowe, edukacyjne i technologiczne przestrzenie Internetu*, 28-53, Wydaw. Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej.

- Sobczak, J. (2012), *Wolność wypowiedzi prasowej a zniewaga*, Środkowoeuropejskie Studia Polityczne, (1), 143–174, Wydawnictwo UAM w Poznaniu.
- Wojciechowski J. (2010), *Komentarz do art. 216 k.k.*, w: A. Wąsek, R. Zawłocki, *Kodeks karny. Komentarz. Część szczególna*, t. 1, Wydawnictwo C.H. BECK.
- Wysocki, M., (1999), *Przemoc wobec osoby w rozumieniu art. 191 k.k.*, *Prokuratura i Prawo* nr 3, 60–65, Wydawnictwo Prokuratury Krajowej.

PRAWNE TEKSTY ŹRÓDŁOWE

- Deklaracja Praw Dziecka przyjęta przez Zgromadzenie Ogólne Ligi Narodów w 1924 r.
- Deklaracja Praw Dziecka uchwalona przez Zgromadzenie Ogólne ONZ w dniu 20 listopada 1959 roku
- Konwencja o Prawach Dziecka przyjętej przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych dnia 20 listopada 1989 r. Dz.U. 1991 Nr 120, poz. 526 ze zm.
- Karta Praw Podstawowych Dz.Urz.UE C 326/391 z 2012 r.
- Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (ue) 2016/679 z dnia 27 kwietnia 2016 r. w sprawie ochrony osób fizycznych w związku z przetwarzaniem danych osobowych i w sprawie swobodnego przepływu takich danych oraz uchylenia Dyrektywy 95/46/we (ogólne Rozporządzenie o ochronie danych) z dnia 27 kwietnia 2016 r. (Dz.Urz.Ue.L Nr 119, str. 1 ze zm.)
- Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz. U. z 1997 r. Nr 78, poz. 483 ze zm.)
- Ustawa z dnia 25 lutego 1964 r. Kodeks rodzinny i opiekuńczy (Dz.U. z 1964 r. Nr 9, poz. 59 ze zm.)
- Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. Kodeks cywilny (Dz.U. z 1964 r. Nr 16, poz. 93 ze zm.)
- Ustawa z dnia 4 lutego 1994 r. o prawie autorskim i prawach pokrewnych (Dz.U. z 1994 r. Nr 24, poz. 83 ze zm.)
- Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny (Dz.U. z 1997 r. Nr 88, poz. 553 ze zm.)

ORZECZNICTWO

- Wyrok Najwyższego Sądu Wojskowego z dnia 3 lutego 1938 r., KN 401/37 *Wojskowy Przegląd Prawniczy* 1938, nr 3.
- Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 08 lutego 1982 r., II KR 5/82, OSNPG 1982, nr 8, poz. 114.
- Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 06 września 1994 r., II KRN 158/94 *Prokuratura i Prawo* 1995, nr 1, dodatek *Orzecznictwo*.
- Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 24 października 2000r., WA 37/00, niepublikowany.
- Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 15 października 2009 r., I CSK 72/09, OSNC-ZD 2010, nr 1 poz. 29.

- Postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 7 maja 2008 r., III KK 234/07, OSNKW 2008, nr 9, poz. 69.
- Postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 11 stycznia 2011 r., V KK 125/10, OSNwSK 2011, nr 1, poz. 27.
- Postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 30 września 2015 r., I KZP 8/15, OSNKW 2015, nr 12, poz. 100.
- Uchwała Sądu Najwyższego z dnia 10 grudnia 1998 r., I KZP 22/98, OSP 1999, nr 5, poz. 93.
- Uchwała Sądu Najwyższego z dnia 30 września 2010 r., I KZP 10/10, OSNKW 2010, nr 10, poz. 84.
- Uchwała Sądu Najwyższego z dnia 5 czerwca 2012 r., SNO 26/12, niepublikowany.
- Wyrok Sądu Okręgowego Warszawa-Praga w Warszawie z dnia 25 stycznia 2016, VI Ka 1206/16, niepublikowany.
- Wyrok Sądu Rejonowego w Legionowie z dnia 3 czerwca 2016 r., II K 849/15, niepublikowany.